

Rode Vader in de hemelen

Wiel Kusters, Pierre Kemp. Een
Reven. Nijmegen: Van tilt, 2010.

ZUSTER BEATRIJS

Sinds januari 1920 woonde op kasteel Heihof, ten noordoosten van Heerlen, aan de zuidelijke rand van de Brunssumerheide, de schrijver Frans Erens (1857-1935), de Limburgse Tachtiger. Daartoe aangemoedigd door Mathias, die al eerder met hem had gecorrespondeerd, stuurde Pierre Kemp Erens in april van dat jaar een exemplaar van *Het wondere lied* en *De bruid der onbekende zee en andere gedichten*. In zijn zakelijk gehouden briefje kondigde hij meteen ook de verschijning aan van een klein prozawerk, *Zuster Beatrijs*, dat eind mei van de pers zou komen.¹ Hoewel hij dat niet uitsprak, hoopte hij dat *De Nieuwe Gids*, waarvan Erens redacteur was, aandacht aan de novelle zou besteden.

De titel *Zuster Beatrijs* herinnert aan de middeleeuwse legende, waarin een non het klooster verlaat en zeven jaar in geluk en rijkdom doorbrengt met de door haar beminde man, waarna armoede en ellende een scheiding veroorzaken en zij terugkeert naar het godgewijde leven. Kemp's novelle echter is duidelijk gesitueerd in de twintigste eeuw. Anders dus dan Felix Ruttens toneelstuk *Beatrijs* (1918) of het strofische gedicht met dezelfde titel dat P.C. Boutens in 1908 had gepubliceerd. Aan het verhaal is duidelijk te zien dat Kemp op weg naar en van zijn werk nogal wat tijd in de trein doorbracht, te midden van allerhande reizigers. Onder hen natuurlijk veel pendelende mijnwerkers, van wie we vernemen dat ze op iedere vierde en negentiende van de maand hun loon ontvingen, of mensen die met commerciële bedoelingen in de trein stapten, zoals parapluverkoopsters. Een actueel gegeven in zijn verhaal is ook de Spaanse griep, die na de Eerste Wereldoorlog dodelijk om zich heen greep en ook in Nederland veel slachtoffers eiste.

Beatrijs leeft in een klooster, maar heeft haar eeuwige geloften nog niet afgelegd. Op weg naar de stad, waar ze met een van de zusters regelmatig boodschappen doet, wordt ze in de trein verliefd op een invalide speelman,

die daar met zijn accordeonspel wat geld probeert te verdienen. Ze voelt dat de muzikant in haar geïnteresseerd is en als gevolg daarvan ontstaat een strijd tussen hemelse en aardse liefde – in feite het thema waarover volgens Hendrik Andriessen, enkele jaren tevoren, Kemps libretto had moeten gaan. Hoewel het erop lijkt dat Beatrijs zal kiezen voor haar liefde tot deze man en een eeuwige gelofte van trouw aan haar hemelse Geliefde niet gestand zal kunnen doen, loopt het anders af. Op een dag ziet ze haar speelman in een bijzonder compromitterende situatie met een andere vrouw. Op datzelfde moment wordt hij een volkomen vreemde voor haar. Vervolgens geeft ze zich helemaal over aan de ‘wil van den Blijvenden Getrouwe, aan den verstooten Bruidegom van het Hiernamaals’.

Naar eigen zeggen stond Pierre Kemp bij het schrijven van *Zuster Beatrijs* onder invloed van Selma Lagerlöf, met wier werk hij jarenlang dweeptte.² Toch zijn er in dit soms wat melodramatische verhaal typisch kempiaanse elementen aan te treffen, met betrekking tot vrouwelijkheid en mode bijvoorbeeld, en, wat de godsdienstigheid van de schrijver betreft, zijn ‘eucharistische’ gezindheid. Plus de gedachte, ondanks het ondubbelzinnige slot van het verhaal, dat er geen tegenstelling behoeft te bestaan tussen hemelse en aardse liefde. Beatrijs is er zich meer dan eens van bewust geweest dat Jezus haar liefde voor een man zou kunnen ‘veredelen en vergloeien met Zijn hemelsch vuur’. Er zijn in het menselijk leven drie vormen van liefde mogelijk. De mystieke liefde, gericht op de vereniging met God, de liefde tot de lijdende medemens en de liefde ‘die luchtiger het leven aanvaardt’, al leidt die later vaak tot treuren en klagen over het daardoor ontstane leed. De ‘gewone’ liefde dus. De biologische, de ‘zwakste’, maar wel de meest basale. De liefde waarvoor ‘in de ziel de meeste snaren zijn geborgen en gespannen’ [...] ‘En is het dan niet schoon, – waar de heele wereld toch in zijn beloop wordt gehouden door al die paren mensen, dieren en planten – mee te doen in dat groote bedrijf van het scheppende leven, waar al die schoone krullenkoppen van zijn kinderen de vruchten van zijn? Is het dan zonde zijn evenmensch zoo te beminnen en is ook *die* liefde niet geheiligd door een Sacrament?’

Er verscheen een signalement van *Zuster Beatrijs* in *De Nieuwe Gids*, maar dat pakte anders uit dan Kemp verwacht zal hebben. Herman Middendorp, schrijver van romans en detectiveverhalen, naar wie het boekje door Erens was doorgestuurd, oordeelde niet mals. Hij vond het maar een afgezaagde boel en de retoriek lag er volgens hem duimendik bovenop. Aan het slot van zijn stukje citeerde hij het fragment waarin Kemp Beatrijs, aangedaan door het meeslepend-melancholische harmonicaspel van de muzikant, laat snikken: ‘Het is genoeg’, om daar venijnig aan toe te voegen: ‘Mis, mijnheer Kemp. Het is al veel te veel!’³

CONTA
Inmidde
de laats
gen, sar
tocht in
Zondag
te kieze
werd vri
maakte.
de eigen
verblijf,
veertig h
met Ere
‘Uit prin
wannee
spreken
heid van
den gev
gezet en.
van Pier
de, lag s
katholie
vernome
geciteer
Natuurli
trouwe
eenige m
telijke B
van den
grootste
uit, want
lang zij n
ik mij de
deuren h
gruwelij
worden.
Uw v
menigen
Met z
de l'enfar
zouden v

- talent en met zijn religie', in: Th.A.P. Bijvoet e.a. [red.], *Teruggedaan. Eenenvijftig bijdragen voor Harry G.M. Prick ter gelegenheid van zijn afscheid als conservator van het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum*. 's-Gravenhage, 1988, 299-305.
- 53 *Werken van de H. Teresia. Deel I, bevattende het boek van haar leven [enz.]*. Uit het Spaans vertaald door Titus Brandsma [e.a.]. Bussum, 1948, 478-479.
- 54 Dit is een volkomen door Pierre Kemp bijeen gefantaseerde voorstelling van zaken, zonder enige relatie met wetenschappelijke of bekende pseudowetenschappelijke theorieën.
- 55 LM: Pierre Kemp aan Karel Meeuwesse, 13.4.1959. De tekst van deze en andere documenten betreffende 'De Tocht', de 'Nieuwe Tocht', 'Hemelvaart' en 'Helle ontmoeting' ook in Beerens, *Rondom een 'Divina Commedia Kempesca'*, I.
- 56 Behalve deze vier zangen is er, vermoedelijk tussen 1923 en 1925, nog een zang ontstaan, met als titel 'Helle ontmoeting', waarin een situatie wordt beschreven die herinnert aan de vijfde zang uit Dantes 'Hel'. Vgl. Beerens, *Rondom een 'Divina Commedia Kempesca'*, II, 60.
- 57 PK-ADR, 14.4.1959.
- 58 Zo noteerde Kemp het in 'Biographie in synchronische tabellen', APK, inv.nr. 273.

9

RODE VADER IN DE HEMELEN
(pagina 255 t/m 267)

- 1 Met betrekking tot de contacten tussen Pierre Kemp en Frans Erens verwijs ik hier en verderop in dit hoofdstuk naar Harry G.M. Prick, "Ik moet mijn heil zoeken in mijn aanleg". Brieven van Pierre Kemp aan Frans Erens', *Juffrouw Ida*, 14 (1988), 2 (september), 9-16. Zuster *Beatrijs* verscheen bij Leiter-Nypels te Maastricht, nog maar enkele maanden nadat Kemp de kopij in februari 1920 ter lezing had aangeboden aan L.J. Veen, die een herdruk van *Het wonderde lied* zou brengen. (APK, inv.nr. 83).
- 2 PK-ADR, 25.7.1956.
- 3 *De Nieuwe Gids*, 36 (1921), 820.
- 4 Het betrof hoofdstukken van een reeds in klad gereedgekomen roman. De personages waren gebaseerd op mensen die Kemp persoonlijk kende. Hij wilde het boek omwerken

- tot een 'Don Quichotterie', zonder namen te noemen, maar wel zodanig dat de lezer kon aanvoelen over wie het ging. Met Harry G.M. Prick moet ik het er voorlopig op houden, dat het bedoelde manuscript waarschijnlijk een eerste versie was van de roman *De Ci-devants van Birkemig*, waarvan *Roeping* in december 1926 en in januari 1927 een fragment zou publiceren: 'Het nieuwe goudland' en 'Het ontstaan der Ci-devants'. Kemp zag in zijn eigen gedeelten invloed van Selma Lagerlöf. Hij was aan deze roman begonnen in het voorjaar van 1918, toen hij in Haanrade woonde. De kopij is later door hem volledig vernietigd: 'ik heb ze in vlagen van woede over mijn proza (ik haat proza in het algemeen) eenvoudig uitgeroeid' (PK-ADR, 25.7.1956).
- 5 *Het sieraad der geestelijke bruiloft van Johannes Ruusbroec den wonderbare*, in heden-daagsche taal overgebracht door Frans Erens. Amsterdam, 1917.
- 6 Vgl. PK-ADR, 24.3.1959, waarin Kemp deze ovalen met enkele vlugge lijnen schetste.
- 7 APK, inv.nr. 194.
- 8 Het is niet zeker dat alle verhalen die in *Limburgs Leven* zijn verschenen (in de rubriek 'Limburgsche heksensabbath'), meestal zonder vermelding van de naam van de notulist, door Pierre Kemp zelf op schrift zijn gesteld, ook wanneer het verhalen betreft die hij later opnam in *Limburgs sagenboek*.
- 9 De onderwijzer Frits (P.G.H.) Smeets was in latere jaren directeur van de Gemeentelijke H.B.S. te Maastricht. In 1914 had hij pater Van Well voor de onderwijzerskring te Echt horen spreken over Pierre Kemp en *Het wonderde lied*. (F. Smeets aan Pierre Kemp, 21.11.1954, APK, inv.nr. 79.)
- 10 W. de Blécourt [red.], *Volkverhalen uit Nederlands Limburg*. Utrecht, Antwerpen, 1981, 10.
- 11 PK-ADR, 25.10.1956.
- 12 Dat is een groot verschil met bijvoorbeeld de stijl van Felix Rutten in diens boekje *Limburgsche sagen* (1917), waarin hij enkele volksverhalen navertelt.
- 13 G.J. Boekenoogen aan Pierre Kemp, 20.12.1921, APK, inv.nr. 29.
- 14 Alfons K.L. Thijs, 'Twee minnaars van het oude volksboek. Emile H. van Heurck en G.J. Boekenoogen', in: P. Delsaerd, M. de Schep- per [red.], *Letters in de boeken. Liber Amicorum Ludo Simons*. Kapellen, 2004, 267-274.